

וַיְהִי אִמֵּן אֶת הַרְסָה הַיָּא אֶסְתֵּר בַּת דָּדוּ כִּי
 אֵין לָהּ אָב וְאִם וְהַנְּעֶרָה יַפֶּת תֹּאֵר וְטוֹבַת
 מְרָאָה וּבְמֹת אֲבִיָּהּ וְאִמָּהּ לְקַחָהּ מְרֻדְכֵי לֹו
 לְבַת (ב, ז)

כתוב" וקיבלו את בקשתה.

ועפ"ז מובן הטעם שהמגילה אינה נקראת על שם מרדכי, שהרי הוא היה סבור כמו חבריו בסנהדרין שאין לכתוב את המגילה; ורק ע"י השתדלותה של אסתר, כתובה אכן לדורות. ועל-דרך מאמר רז"ל (מכילתא בשלח טו, א) על הפסוק (מלאכי ג, כב) "זכרו תורת משה עבדי": "לפי שמסר [משה רבנו] נפשו עלי" [על התורה], נקראת על שמו". וכן הוא בנידון דידן, לפי שהתמסרה אסתר והשתדלה לפעול את כתיבת המגילה, לפיכך נקראת המגילה דווקא על שמה – "מגילת אסתר".

נראה "מגילת סתרים" על המגילה (לבעל ה"נתיבות"), שכתב בפירוש הפסוק (ט, כט) "ותכתוב אסתר המלכה גו' ומרדכי היהודי" – "דמרדכי לא ציווה רק על עשיית השמחה בימי פורים, אבל כתיבת וקריאת המגילה הייתה רק אסתר העיקר, כמבואר במס' מגילה".

מדוע נקראת המגילה ע"ש אסתר ולא ע"ש מרדכי?

המגילה נקראת "מגילת אסתר" ע"ש אסתר ולא על שם מרדכי. ויש לבאר בטעם הדבר:

איתא בגמ' (מגילה ז, א): "שלחה להם אסתר לחכמים, כתבוני לדורות. שלחו לה הלא כתבתי לך שלישים – שלישים ולא רבעים; עד שמצאו לה מקרא כתוב בתורה "כתב זאת זכרון בספר" כו'. בספר – מה שכתוב במגילה". והיינו, שאסתר בקשה מחכמים לכתוב את המגילה, ולא הסכימו עמה עד שמצאו "מקרא כתוב". והלא בין אותם חכמים היה מרדכי, שהרי היה בסנהדרין, והיינו שגם הוא היה סבור בתחילה שאין לכתבה לדורות. ורק אחרי שתדלנותה של אסתר, חפשו ומצאו "מקרא

ביאורי
מגילה

לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר
 קִיַּם עֲלֵיהֶם מְרַדְכֵי הַיְהוּדִי וְאֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה
 וְכַאֲשֶׁר קִיְּמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל זְרַעֲם דְּבָרֵי הַצּוּמוֹת
 וְזַעֲקָתָם. וּמֵאֲמַר אֶסְתֵּר קִיַּם דְּבָרֵי הַפְּרִים
 הָאֵלֶּה וְנִכְתַּב בַּסֵּפֶר (ט, לא-לב)

ביאורי מגילה

בין "מאמר אסתר" (לבדה) ל"קיים עליהם מרדכי ואסתר"

בלשונו המגילה אנו מוצאים, שכאשר קיבלו על עצמם בני-ישראל "לקיים את ימי הפורים האלה", נאמר "כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה" (ט, לא). אך מיד לאחר-מכן נאמר (בפסוק לב) "ומאמר אסתר קיים דברי הפורים האלה ונכתב בספר".

ויש לעיין מדוע בפסוק הראשון נזכרו מרדכי ואסתר, ובפסוק השני נזכרה אסתר בלבד.

והנה איתא בגמ' "שלחה להם אסתר לחכמים קבעוני לדורות . . שלחה להם אסתר כתבוני לדורות" (מגילה ז, א). ופירוש "קבעוני לדורות" הוא לקבוע את י"ד וט"ו אדר "ליום טוב ולקרייה להיות לי לשם" (רש"י); ו"כתבוני לדורות" פירושו שיכתבו את מגילת אסתר "עם שאר הכתובים" (רש"י).

ובירושלמי (מגילה פ"א ה"ה) מצינו: "מרדכי ואסתר כתבו אגרת ושלחו לרבותינו, שכן אמרו להם מקבלים אתם עליכם שני ימים הללו בכל שנה וכו'", היינו שמרדכי היהודי ביקש יחד עם אסתר מחכמי הסנהדרין לעשות זכרון לנס פורים, שלא כפי הנזכר בגמרא דלעיל שאסתר לבדה שלחה לחכמים "קבעוני . . כתבוני לדורות".

אך יש לומר שלא נחלקו הבבלי והירושלמי במציאות, אם היתה הבקשה ממרדכי ואסתר יחד או מאסתר לבדה, אלא המדובר הוא בבקשות שונות:

בבבלי מדובר על בקשת אסתר בדבר תקנת קריאת המגילה, הכוללת הן את הקריאה במגילה "קבעוני" – "לקרייה" (בקשתה הראשונה) והן את כתיבת המגילה כחלק מן ה"כתבי הקודש" (בקשתה השנייה). ובקשות אלו היו מאסתר לבדה, בלי השתתפותו של מרדכי.

ואילו בירושלמי מדובר על בקשתם לקבוע את ימי הפורים בכל שנה ל"ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים" (כפי שמורה פשוטות לשון הירושלמי "שני ימים הללו בכל שנה"), שזו היתה בקשה שביקשו מרדכי ואסתר יחדיו.

ועפ"ז יש לבאר את לשונות הכתובים:

הפסוק הראשון עוסק בתקנת ימי הפורים, לעשותם ימי משתה ושמחה, כדמשמע מלשון הכתוב "לקיים את ימי הפורים האלה" (ע"ד לשון הירושלמי האמור, "שני ימים הללו"). ועל-כן מוזכרים בו "מרדכי היהודי ואסתר המלכה", שכן תקנה זו נעשתה כתוצאה מבקשתם של שניהם.

אמנם הפסוק השני עוסק בתקנת קריאת וכתובת המגילה – "דברי הפורים האלה", והיינו, קריאת המגילה. וזהו שנאמר דוקא "דברי הפורים" ולא "ימי הפורים", שכוונתו (ע"ד הרמז עכ"פ) לדיבורי הפורים, הדיבור והסיפור בניסי פורים (וכלשון רש"י הנזכר "לקרייה"); וסיום הפסוק "ונכתב בספר" מורה על כתיבת סיפור נס פורים כחלק מן ה"כתובים" (וכלשון הש"ס הנזכר "כתבוני"). ועל-כן נאמר "ומאמר אסתר" ולא הוזכר מרדכי, שכן ענינים אלו הם בבקשת אסתר בלבד.

דרוש ואגדה

מדוע לא השתתף מרדכי בתקנת קריאת וכתובת המגילה?

בפסוקים אלו יש שינוי בין הכתובים, ובפסוק הראשון נזכרו מרדכי ואסתר, ובפסוק השני נזכרה אסתר בלבד. ולעיל (במדור "ביאורי מגילה") נתבאר, שהדבר הוא מפני שבפסוק הראשון מדובר על קביעת הימים האלה לימי משתה ושמחה, שדבר זה היה ע"י מרדכי ואסתר. אך בפסוק השני מדובר על קריאת וכתובת המגילה, שזה היה ע"י אסתר בלבד.

וצריך ביאור, מפני מה אכן לא הצטרף מרדכי לאסתר בענין קריאת וכתובת המגילה, אלא ביקש רק לקבוע את הימים האלה לימי משתה ושמחה?

ויש לבאר זה ע"פ מה שיש לומר דהחילוק בין בקשות מרדכי ואסתר בנוגע לזכרון הנס, וקביעות הנס לדורות הבאים, באה מהחילוק בפעולותיהם השונות לביטול גזירת המן:

דהנה, אף שגזירת המן היתה גזירה גשמית, ובני ישראל היו שרויים אז בסכנה נוראה ע"פ דרך הטבע, הרי ידוע מה דאיתא בגמ' דגזירת המן באה על ישראל מצד עבירות וחטאים שונים שעברו ישראל בזמן ההוא. דמכיון שנתחייבו ישראל לפני המקום בעונש, לכן נתעורר המן הרשע באותה שעה להרוג ולהשמיד את כל עם ישראל היל"ת. ונמצא שהגזירה על ישראל מהמן ואחשורוש באה כתוצאה מקטרוג רוחני שנתעורר למעלה מעוונותיהם של ישראל.

ועפ"ז, כדי לבטל את גזירת המן לא היה די בהשתדלויות אצל המן ואחשורוש והתעסקות בדרכי הטבע, אלא היה צורך לבטל את הקטרוג למעלה, דזה היה סיבת הגזירה.

ובזה מצינו חילוק בין מרדכי ואסתר:

דמרדכי הצדיק, פעולותיו היו בעיקר לבטל את הקטרוג למעלה, ואת הסיבה הרוחנית לגזירת המן. ואסתר עסקה בעיקר בהשתדלויות בדרכי הטבע לבטל את גזירת המן.

וכמו שמצינו שבזמן הגזירה התעסק מרדכי בעיקר לעורר את בני-ישראל לחזור בתשובה על העבירות שהביאו לגזירת המן (ראה תרגום שני למגילת אסתר פ"ד. אסתר רבה פ"ח, ז. שם פ"ח, ד. ועוד), שזה היה כדי לבטל את הגזירה הרוחנית שהיתה למעלה. וכמו כן מצינו שכינס מרדכי את כל היהודים, וקבע צום כדי לבטל את הגזירה, [דאף שזה היה ע"פ בקשת אסתר "לך כנוס את

כל היהודים גו' וצומו גו'"], אך מרדכי הוא זה שעשה כן בפועל (אסתר ד, טז-יז).

לעומת זאת, אסתר, שהיתה בבית המלך (ולא בין היהודים), ו"לעת כזאת הגעת למלכות" - "לא הגעת למלכות אלא בעבור העת הזאת שתושיעי את ישראל" (אסתר ד, יד ובראב"ע. וראה ג"כ אסתר רבה ופרש"י עה"פ אסתר ב, יא) - השתדלה ועשתה כמה פעולות בדרך הטבע שאחשורוש יבטל את גזירת המן כפי שהיא בפועל למטה: באה אל אחשורוש אף שלא נקראה לבוא, הכינה סעודות לאחשורוש והמן וכו', עד אשר אחשורוש ביטל את הגזירה, ואדרבה "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט, א).

ומכיון שמרדכי ואסתר פעלו לבטל הגזירה בשני אופנים שונים, על כן היה חילוק ביניהם בנוגע להדגשה העיקרית שבנס פורים, החידוש והמעלה שבו: אצל מרדכי היתה ההדגשה בנס פורים על הנצחון הרוחני של בני-ישראל, אשר תשובתם הייתה באופן כה נעלה, עד ש"קיימו מה שקבלו כבר" (שבת פח, א). על-ידי "הדר קבלוה בימי אחשורוש", הוסרה ה"מודעא רבה לאורייתא" שהייתה מעת מתן-תורה.

ועד שחפץ מרדכי שיהיה חג הפורים אסור במלאכה (ראה מגילה ה, ב. נתבאר בדרך החסידות בתורה אור (לרבינו הזקן) גגילת אסתר ק, א ואילך. וראה בכ"ז גם במגילת סתרים על מגילת אסתר ט, יט בסופו), דכמו שיום הכיפורים, שהוא יום התשובה ובו ניתנו לוחות שניות ה"ה אסור במלאכה, כמו"כ פורים, שבו "קיימו מה שקבלו" בעת מתן תורה, והתעוררו בתשובה שלמה, רצה מרדכי שיהיה אסור במלאכה, ויום מיוחד להתעסקות בעניני הנפש.

משא"כ אצל אסתר היתה ההדגשה על נס ההצלה מגזירת המן "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים גו'" (אסתר ג, יג) - הצלת גופי בני-ישראל. ובלשון הלבוש (או"ח סי' עת"ר ס"ב. הובא בט"ז שם סק"ג): שהיתה הגזירה להשמיד ולהרוג את הגופות. . . ולא את הנפשות. . . לכן כשנצלו ממנו וכו'.

ובזה יובן היטב החילוק בין מרדכי ואסתר בנוגע לזכרון הנס לדורות, שענין קביעת הימים למשתה ושמחה בא ממרדכי ואסתר יחד, ואילו כתיבת המגילה וקריאתה באו מאסתר לבדה:

דהנה זה פשוט, שקביעת ימי הפורים לדורות, והמצוות שתקנו לעשות בהם, הוא כדי לקבוע בישראל את זכרון הנס בכל שנה ושנה. וזהו הטעם לכל המצוות שתקנו

(לדעת ר"י בב"מ צ, ב. סנהדרין סה, ב. וכן קיי"ל. ועיין בספר תניא קדישא פרקים ל"ז, ל"ח ונ"ג); אך אעפ"כ זהו "מעשה זוטא" בלבד (ראה סנהדרין שם), ועל-ידי שהוסיפה אסתר גם כתיבת המגילה, בא זכרון הנס ב"מעשה רבא", סיפור הנס נכתב בדיו גשמי על-גבי קלף גשמי וכו'.

ונמצא, דכשמדובר על עיקר המכוון בקיום מצוות אלו, שהוא זכרון הנס, הנה דוקא בקריאת המגילה בא זכרון הנס בגשמיות ובמעשה יותר מבקיום שאר המצוות דפורים.

ולכן, כיון שאצל מרדכי היתה ההדגשה בנס על הנצחון הרוחני, הרי גם בזכרון הנס נגע לו בעיקר הזכרון במחשבה (שהיא רוחניות האדם); אמנם אצל אסתר הייתה ההדגשה על ההצלה כפשוטה, הצלת הגוף הגשמי, שהתרחשה בפורים, ועל כן לא הסתפקה בכך שזכרון הנס יהיה במחשבת האדם, אלא שיתבטא גם בדיבור האדם ובמעשיו.

שלמעלה מדרך הטבע לגמרי. ב. כאשר העולם מתנהג בדרך הטבע, הנה אף שהאמת היא שגם אז מנהיג הקב"ה את העולם, מ"מ ישנם הטועים לומר שהעולם מתנהג מעצמו ח"ו, וכל מה שקורה בעולם הוא מצד הטבע לבד. אך כאשר הקב"ה עושה נס, אזי אפשר לראות בגילוי שאין העולם מתנהג מעצמו אלא הקב"ה מנהיג את העולם ופועל בו כרצונו, ואזי מתגלה שגם בזמן שאין נסים, הנה גם אז הקב"ה הוא זה שמנהיג את העולם, וגם הטבע הוא מהקב"ה.

ועפ"ז יש לומר שכן הוא גם בנס פורים, שאת עיקר פעולת הנס ניתן להבין בשני אופנים, ובוהו היה החילוק בין מרדכי ואסתר.

דהנה, בספרי הקבלה מבואר שמרדכי ענינו "יסוד אבא" (פע"ח שער יט, פ"ה). ומבואר בספרים שזה מרמז על ענין ה"אור" והגילוי (ראה במקור הדברים, שם נתבאר הדבר וגם נסמן), משא"כ אסתר היא מלשון "ואנכי אסתר אסתיר", וכמאמר חז"ל "אסתר מן התורה מנין . . . ואנכי הסתר אסתיר", והיינו ש"אסתר" מרמז על מקום שבו אין גילוי אור הקדושה, ויש "העלם והסתור", ועבודת אסתר היא לגלות את הקדושה גם שם.

ועל כן, אצל מרדכי שעיקר ענינו היה לגלות את האור האלקי, לכן סבר שעיקר פעולת הנס הוא בזה שע"ז מתגלה האור האלקי שאינו מוגבל, וכחו ית' המפליא

בפורים, שאין ענינם רק המעשה בלבד, אלא עיקר ענינם הוא שע"י קיום המצוה יזכרו את הנס ויודו להקב"ה על נסים שעשה לאבותינו בימים ההם בזמן הזה.

ובזה אנו רואים, שיש חילוק בין זכרון הנס שבא ע"י קביעת הימים למשתה ושמחה, וזכרון הנס שבא ע"י קריאת המגילה.

דבקביעת ימי הפורים לחג בכל שנה ושנה, וגם בקיום המצוות של פורים "משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים", הנה אף שלפועל מקיימים מצוות אלו במעשה, אך זכרון הנס הבא ע"ז הוא רק במחשבה ובלב, דהרי אין פעולות אלו עצמן זכרון לנס, ורק שע"י קיום מצוות אלו, יעלה ויבוא זכרון הנס על במחשבת הלב.

לעומת זאת, על-ידי שנקבע הנס "לקרייה", הרי בא זכרון הנס בדיבור, אשר "עקימת שפתיו הוי מעשה"

לגלות את האור אפילו במקום החושך

בפסוקים אלו יש שינוי בין הכתובים, דבפסוק הראשון נזכרו מרדכי ואסתר, ובפסוק השני נזכרה אסתר בלבד. ולעיל נתבאר (מדור "ביאורי מגילה"), שהדבר הוא מפני שבפסוק הראשון מדובר על קביעת הימים האלה לימי משתה ושמחה, שדבר זה היה ע"י מרדכי ואסתר. אך בפסוק השני מדובר על קריאת וכתבת המגילה, שזה היה ע"י אסתר בלבד.

ונתבאר לעיל (מדור "דרוש ואגדה"), שזהו מפני שאצל מרדכי היה עיקר ההדגשה בנס פורים - הניצחון הרוחני, ולכן גם בזכרון הנס נגע לו בעיקר הזכרון במחשבה (שהיא רוחניות האדם), שמתבטא על ידי קביעת הימים לימי משתה ושמחה; אמנם אצל אסתר היתה ההדגשה על הצלת הגוף הגשמי שהתרחשה בפורים, ועל כן לא הסתפקה בכך שזכרון הנס יהיה במחשבת האדם, אלא שיתבטא גם בדיבור האדם ובמעשיו (ראה לעיל ביאור הדברים באורך).

ויש לבאר ענין זה ע"ד החסידות, באופן שתבוא מזה הוראה נפלאה בעבודת האדם לקונו:

כאשר עושה הקב"ה נסים ונפלאות ישנן שתי פעולות שנפעלות בעולם. א. ע"י נסים רואים את כחו הבלתי מוגבל של הקב"ה שמפליא לעשות ופועל דברים

תורת חיים

בזה הוא שהא גופא שיש בכוחה של אסתר לגלות את הקדושה גם במקום שהקב"ה מוסתר ונעלם לגמרי הוא משום שענינה של אסתר אינו "אסתר" ו"הסתר" בלבד, אלא גם בתוך "הסתר" זה יש בחינה גבוהה של קדושה "הדסה על שם הצדיקים" שנותן בה כוח להתגבר על ההסתר, ולגלות שם קדושה (ראה מאמרי ד"ה ויהי אומן את הדסה, באור התורה, סה"מ תרע"ט, סה"מ תשכ"ד, ועוד).

ומזה הוראה לכל אדם בעבודתו לקונו:

אל יאמר האדם, הן במצב של חושך רוחני הנני, והקב"ה מוסתר ונעלם לגמרי אצלי, ואיך אבוא לעבדו ית', אלא על האדם לדעת שאין לו להתפעל מ"חושך" זה, כי גם בתוך ה"הסתיר אסתר" יש קדושה גבוהה ביותר, שנותנת לו כח לא רק להתגבר על החושך, אלא גם לגלות שם את אור הקדושה, ולהפוך את המקום שיש בו ההסתר למקום אור – "הדסה היא אסתר" – "על שם הצדיקים".

לעשות. אך אסתר, שענינה לגלות את הקדושה גם במקום שאור הקדושה מוסתר ונעלם, סברה שעיקר ענין נס הפורים היה בזה שע"י הנס נתגלה שגם הטבע שהוא ענין שלא רואים בו יד ה' בגילוי, והוא מקום "העלם והסתר", הנה גם הוא בא מהקב"ה.

ולכן גם בזכרון הנס סבר מרדכי שדי בכך שזכרון הנס יהיה במחשבה וברוחניות, כי העיקר להגיע לידי הכרה בכחו הבלתי מוגבל של הקב"ה, והכרה זו היא במחשבת ורוחניות האדם. אך אסתר שסברה שהעיקר לגלות את הקדושה גם במקום הסתר והעלם, לכן לדעתה היה זכרון הנס צריך לבוא גם בפעולות מעשיות, כדי לגלות שגם בדברים גשמיים וענייני עשי, הנה גם שם קיים אור הקדושה.

והנה, על הפסוק "הדסה היא אסתר" אמרו חז"ל "אסתר שמה, ולמה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים" (מגילה יג, א), ומבואר בספרי חסידות, שהפירוש הפנימי

